

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
“Goce Delcev” University – Stip
Факултет за образовни науки
Faculty of Educational Sciences

UDK 378 (497.7)

ISSN 1409-9187

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

Штип – Stip
2012

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES**

За издавачот

проф. д-р Никола Смилков

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
Проф. д-р Никола Смилков
Доц. д-р Кирил Барбареев
Проф. д-р Блаже Китанов
Проф. д-р Кирил Цацков

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D.
Prof. Liljana Gudeva, Ph.D.
Prof. Nikola Smilkov, Ph.D.
Ass.Prof. Kiril Barbareev, Ph.D.
Prof. Blaze Kitanov, Ph.D.
Prof. Kiril Cackov, Ph.D.

Редакциски одбор

Проф. д-р Ленче Милошева
Проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
Асс. д-р Билјана Попеска
Проф. д-р Владо Петровски
Проф. д-р Снежана Мирасчиева
Проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева
Проф. д-р Виолета Николовска

Editorial staff

Prof. Lence Miloseva, Ph.D.
Prof. Snezana S. Veselinovska, Ph.D.
Ass. Biljana Popeska, Ph.D.
Prof. Vlado Petrovski, Ph.D.
Prof. Snezana Mirascieva, Ph.D.
Prof. Emilija P. Gorgeva, Ph.D.
Prof. Violeta Nikolovska, Ph.D.

Одговорен и главен уредник

Проф. д-р Соња Петровска

Managing editor

Prof. Sonja Petrovska, Ph.D.

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Виш лектор м-р Снежана Кирова
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska- Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova, M.A
(English)

Лектура

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Виш лектор м-р Снежана Кирова
(англиски јазик)

Lecture

Danica Gavrilovska- Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova, M.A
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки
Крсте Мисирков бб
п.фах 201, 2000 Штип
Р.Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Stip
Faculty of educational sciences
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Stip,
R Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

РАСКАЗИТЕ-ЗАПИСИТЕ НА АЦО ШОПОВ проф. д-р Блаже Китанов STORYES- NOTES OF ACO SHOPOV Ph.D Blaze Kitanov	7
ПРОФЕСИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ НА НАСТАВНИЦИТЕ ОД АГОЛОТ НА МЕНАџЕРОТ ВО УЧИЛИШТЕТО проф.д-р Снежана Мирасчиева PROFFESIONAL DEVELOPMENT OF THE TEACHERS FROM THE ANGLE OF SCHOOL MENAGERS Ass. Prof. Snezana Mirascieva, Ph.D.	19
КРИЗА И КРИТИКА НА УЧИЛИШТЕТО ВО 20 ВЕК проф.д-р Соња Петровска CRISIS AND CRITIQUE OF SCHOOL SYSTEM IN 20-TH CENTURY Prof. Sonja Petrovska, Ph.D.	31
МАНИФЕСТАЦИЈА, МЕРЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА БРЗИНАТА КАЈ ДЕЦА НА ШЕСТГОДИШНА ВОЗРАСТ асс.д-р Билјана Попеска, проф. д-р Орце Митевски MANIFESTATION, MEASUREMENT AND ASSESSMENT OF SPEED AT 6 YEARS OLD CHILDREN Ass. Biljana Popeska, Ph.D., Prof. Orce Mitevski, Ph.D.	43
УМЕТНОСТ НА МАРГИНИТЕ проф.д-р Виолета Николовска ART OF THE MARGINS Prof.Violeta Nikolovska, Ph.D.	53
ВМРО (Обединета) ВО ШТИП МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ проф.д-р Кирил Цацков	63
ЛИЧНОСТА НА НАСТАВНИКОТ И АТМОСФЕРАТА ВО ОДДЕЛЕНИЕТО асс. д-р Деспина Сивевска TEACHER PERSONALITY AND CLASSROOM CLIMATE Ass. Despina Sivevska, Ph.D.	69

**МУЛТИКУЛТУРИЗАМ-ЕТНИЧКИ КОНФЛИКТ КАКО
ОПШТЕСТВЕН ФЕНОМЕН- ПРИЧИНИ И АНАТОМИЈА НА
КОНФЛИКТОТ**

асс. м-р Даниела Коцева, проф. д-р Владо Петровски

**MULTIKULTURE- ETHNIC CONFLICT AS A SOCIAL
PHENOMENON-ANATOMY AND CAUSES OF CONFLICT**

ass. M.A Daniela Koceva, PhD. Vlado Petrovski77

**ПРИМЕНА НА НАСТАВНИТЕ СРЕДСТВА ВО НАСТАВАТА ПО
МУЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ**

м-р Ленче Насев

USE OF LEARNING MEDIA IN MUSIC EDUCATION

Lence Nasev, M.A.....85

**РИЗИЧНО И ИМПУЛСИВНО ОДНЕСУВАЊЕ, ДЕПРЕСИЈА КАЈ
АДОЛЕСЦЕНТИ, НИЗ ПРИЗМА НА NEUROIMAGING СТУДИИ
НА РАЗВОЈ НА МОЗОК**

проф.д-р Ленче Милошева, д-р Владимир Милошев

**RISK AND IMPULSIVE BEHAVIOR, DEPRESSION AMONG
ADOLESCENTS THROUGH THE PRISM OF NEUROIMAGING
STUDIES OF BRAIN DEVELOPMENT**

Prof. Lence Miloseva, Ph.D., Vladimir Milosev, MD.....95

КОМПЕТЕНЦИИ НА НАСТАВНИКОТ МЕНАџЕР

проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева, Татјана Атанасоска

TEACHER COMPETENCES MENAGER

Prof.Emilija Petrova Gorgeva, Ph.D., Tatjana Atanasoska117

**КАКО И ЗОШТО ДА СЕ ВКЛУЧИ ЕКОЛОШКОТО
ВОСПИТАНИЕ НА ЧАСОВИ ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК КАКО
ВТОР СТРАНСКИ ЈАЗИК?**

**проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска, проф.м-р Снежана
Кирова**

**HOW AND WHY SHOULD ENVIRONMENTAL EDUCATION BE
INCORPORATED INTO TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN/
SECOND LANGUAGE**

**Prof.Snezana Stavreva Veselinovska, Ph.D., Prof. Snezana Kirova,
M.A.....125**

УДК: 37.014.5”19”(049.3)

Прегледен труд
Reviewpaper

КРИЗА И КРИТИКА НА УЧИЛИШТЕТО ВО 20 ВЕК (Историска перспектива)

д-р Соња Петровска¹

Апстракт

Видено во светски рамки, дваесеттиот век го одбележаа изразени општествено-културни, економски, техничко-технолошки и научни промени кои нужно предизвикаа потреба за длабоки и суштински промени и во сферата на училишното воспитание и образование. Во тој контекст образованието и училиштето по кој знае кој пат беа изложени на критиките на сите оние кои на еден или на друг начин се мотивирани се обврзани да се грижат за образованието на децата и младите (родители, ученици, наставници, бизнисмени, политичари, научници).

Имајќи предвид дека знаењата и искуствата од минатото се основен предуслов за делување во сегашноста и визионирање на иднината, се одлучивме да направиме анализа на критичките ставови и мислења на неколку референтни проучувачи и визионери на училишното образование од 20 век, кои се рефлектираа и се рефлектираат во концепциите за развој на училишното воспитно-образовно делување (научно, стручно, теориско, практично) и денес.

Клучни зборови: *наставни методи, наставни програми, доживотно образование, отворено училиште.*

CRISIS AND CRITIQUE OF SCHOOL SYSTEM IN 20-TH CENTURY (Historical Perspective)

PhD Sonja Petrovska

Abstract

Seen worldwide twentieth century was marked by expressed socio-cultural, economic, technological and scientific changes that necessarily imposed the need of deep and fundamental changes in the field of school education. In that context, education and school system were exposed on the criticism of those which in one way or another are motivated and committed to care for the education of children and young people (parents, students, teachers, businessmen, politicians, scientists).

1) Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Faculty of education science, University “Goce Delcev” – Stip

Taking into account that the knowledge and experiences from the past are basic prerequisite for action in the present and visioning the future, we decided to analysis the critical views and opinions of several experts and visionaries of school education in the 20th century that reflected and are reflected in the concepts of development of school educational activities (scientific, professional, theoretical, practical) today.

Keywords: *teaching methods, curriculum, long life education, open school.*

Вовед

Криза – критика – реформи се клучни изрази за состојби во различни општествени сфери во моменти кога постои отсуство на компатибилен развој во смисла на задоволување на индивидуалните, групните и општите потреби. Дваесеттиот век, како век на цивилизациски парадокси², е одбележан со криза во училишното образование пред сè заради неговата немоќ докрај да се справи со истите и да промовира и одржува универзални човекови вредности како задолжителна негова обврска.

Во тој период научната јавност започнува со официјална промоција на своите ставови за кризата на образованието и училиштето обидувајќи се да ги дијагностицира причините за истата и низ критики на различни аспекти на училишното образование да понуди начини за нејзино надминување. Иако најголем дел од научниците кога расправаат за кризата на образованието и училиштето зборуваат за несаканите ефекти и ги истакнуваат исклучиво негативностите (Kums, Pich, Rajmer), постојат и такви кои во кризата на училиштето наоѓаат можности за промена и развој (Mahen, Potkonjak, Gelri). Сосема разбирливи се ставовите на оние вторите, зашто создавањето и развојот на училиштето се проследени со континуирани противречности и кризи, а сепак неговото значење за општеството и индивидуата расте. И додека во 20 век информацијата претставува најзначаен развоен ресурс за човековата заедница, а образованието се третира како средство за развој и форма низ која се обезбедува следење на техничко-технолошките достигнувања, на преминот од 20 во 21 век знаењето од цел се претвора во капитал со висока оплодувачка моќ. Денес моќта на државите се мери преку квантумот и квалитетот на знаењето. Овој третман на знаењето и изразената масивизација на образованието, пред сè преку училишното образование повторно налага потреба од отворање на училиштата за иновации и нивно претворање во истражувачки центри за да не останат на маргините на општествениот живот.

2) Од една страна, популациона експанзија, глобализација во клучните сфери на општествено битисување (култура, економија, комуникација, образование), човекот успева да стапне на Месечината, милијарди долари за оружје и промоција на демократски вредности, а од друга, милиони гладни луѓе, две светски војни и многу „локални“ воени кризи, масовно труење на планетата Земја и сè што живее на неа.

1. Зошто училиштето е критикувано?

Условеноста на училишниот развој од севкупниот општествен контекст е докажана, а следењето на највпечатливите критички осврти и реформски зафати го потврдува цикличниот пат на развој на училишното образование низ историјата:

- Конфронтација на линија цивилизациски развој, потребите на општеството и индивидуата, наспроти конзервативизмот кон кој постојано тежнее училиштето.
- Криза која најчесто може да се манифестира во падот на мотивацијата на наставничкиот кадар, интересот на општеството за образованието и негов третман како потрошувач, и конечно ниски образовни резултати рефлектирани на општествено и индивидуално ниво.
- Нужно, заради загриженост, следува критика која всушност претставува популаризирање на пишувани или вербално искажани ставови, идеи, анализи како од науката, практиката, политиката, така и од пошироката јавност.
- Реформа како официјален одговор на кризата и критиката од страна на институциите за поддршка на образованието и училиштата.

Една од првите посериозни и научно втемелени критики на училиштето, по Втората светска војна, е критиката на Пијаже изнесена во неговото дело „Каде оди образованието?“. Според него, училиштето не дозволува развој на автономни личности, туку создава личности кои се подведуваат на авторитетите. Согласно со ваквата констатација Пијаже инсистира на комплетна ревизија на методите и образовните цели, а тоа пак го поврзува со потреба од променети улоги на наставникот. Во тој контекст, наставникот го поставува во улога на креатор на воспитно-образовни ситуации кои ќе ја поттикнуваат самостојноста и способноста на ученикот за самоспознавање и спознавање на оние кои го опкружуваат. Остварувањето на новите образовни цели, според Пијаже, треба да се овозможи преку развивање на нови содржини кои би претставувале некаков флексибилен спој од општествени и природни науки, но и давање право на учениците да избираат различни комбинации од истите. (Piaget, J., 1973 стр. 12-16)

Училиштето е критикувано и од аспект на неговата неспособност да ја наметне филозофијата на доживотно учење и образование. Кумс (Kums) доживотното учење го промовира како можен начин за надминување на кризата на училиштето, „... тоа (училиштето) треба да се претвори во институција која ќе ги оспособува учениците за доживотно учење и приспособување на средината која е во перманентна промена“. (Kums, F., 1971, стр. 21) Потребата од промоција на филозофијата на доживотно учење ја нагласува и Окон (Okon, W.) – „Училиштето не го поддржува самостојното учење со што ги затвора можностите за континуирано усовршување“. (Okon, W., 1979, стр. 97)

Како и денеска многу истражувачи можност за надминување на овој училиштен недостаток барале во промена на курикулумите. Скејџер и Дејв (Skager & Dave) предлагаат да се развие курикулум кој ќе обезбедува основа за:

- Третман на учењето како континуиран процес кој трае од раното детство па сè до староста;
- Третман на училишното учење како дел од процесот на учење кој се реализира во семејството, во општествената средина и на работното место;
- Воспоставување на корелација помеѓу знаењата од различни предмети;
- Воспоставување на училиштето како водечка форма за образование во системот на перманентно образование;
- Нагласок на развој на способностите за самообразование;
- Почитување на потребите на општеството и на индивидуата за репродукција на прогресивните вредности;
- Промовирање на поранешните, но и на современите перспективи за животот заради разбирање на спротивставените вредносни системи. (Skager, R., Dave, R. H., 1977)

Некаде во почетокот на втората половина на минатиот век, на американско тло, се направени неколку сериозни истражувања во врска со влијанието на училиштето врз развојот на способностите на ученикот за творештво. Откриено е дека училишниот режим и вредносниот систем кој во него се промовира ги депривира творечките способности на учениците. (Radovanović, S., 1997, стр. 18)

И додека еден дел од критичарите на училиштето се бореле за негов опстанок преку промени, други ја промовирале идејата за општество без училиште, со надеж дека преку укинувањето на овој тип на воспитно-образовни институции ќе се решат и општествените проблеми. Имињата на Иван Илич (Ivan Illich), Пол Фрер (Paulo Freire) и Еверет Реимер (Everett Raimer) ќе останат забележани во историјата на таканаречените радикални критичари на образованието.

Пауло Фрер (Paulo Freire) инспирацијата за своите идеи за беспотребноста на училиштето ги црпи од сиромаштијата на неписмените селани во Бразил. Тој спаѓа во еден од најцитираните автори во светската литература посветена на кризата на училиштето и на критиката на буржоарското општество. Воспитанието и образованието за него претставуваат инструменти за приспособување и програмирање на човекот и за развој на она што најмалку го одбележува како индивидуалитет. Училиштето ги негира љубопитноста и скепсата, го сопира творештвото и наместо живот со други промовира осаменост. Излез од оваа бесмислена состојба тој бара во промената на улогите на ученикот и наставникот. Ученикот (лице кое учи) и наставникот (лице кое подучува) треба да бидат партнери во воспитно-образовниот процес и понекогаш да си ги менуваат улогите. Учителите се оние кои ќе ги разоткриваат вистините, а учениците во тој процес доаѓаат до вистините, така и едните и другите ја суспендираат зависноста од непознатото. (Paulo Freire, 1972)

Ернест Ланге, авторот на предговорот на неговото дело „Педагогија на угнетените“ многу експлицитно ги потенцира клучните проблеми во училишното образование, за Фрер: култура на молкот (преку навикнување и приспособување на слушање и читање), воспитанието не е неутрално (ги разоткрива начините на злоупотреба на образованието и училиштето за тесни потреби на владејачката класа) и педагошка критика на Револуцијата (каде што се истакнува значењето на освестувањето на потчинетите, но не само преку училиштето. „*Освестувањето* мора да се движи од описменување до образование на возрасните, со јасна политичка насоченост“ – вели Фрер.³ (според: Трнавац, Недељко, 2005, стр. 258)

Иван Илич во своето дело „Долу училиштата“, скоро на груб начин, го критикува училиштето нарекувајќи го „канал за стекнување на знаења преку присила“, а масовното посетување на училиштата како човекова заблуда. Неговиот радикален пристап по однос на училишното воспитание и образование може да се синтетизира во неколу тези:

- општествените проблеми резултат на неговата хиперинституционализација и неговата репресивна улога врз поединецот;
- училиштето произведува фетиш дипломи, училиштето ги учи учениците да ја поистоветуваат дипломата со стручноста и создава социјална нееднаквост меѓу луѓето;
- училиштето ги заглупува децата и од нив, наместо автономни личности, создава слепи послушници.

Како излез од ваквата ситуација тој предлага деинституционализација на општеството, посебно во сферата на образованието и здравството и во тој контекст укинување на традиционалното училиште. Сепак, Илич не е против образование и не е против наставниците, но предлага алтернативни модели како на пример: создавање на банка за размена на вештини, мрежи за избор на партнери за учење, сервиси за насочување кон образовни содржини и летечки просветни работници. (Пиџ, I., 1980)

Иако во тоа време за педагошката јавност и за пошироката општествена јавност идеите на Илич биле неприфатливи, денес во дел од нив може да се препознаат основи врз кои се конципирани многу организации чија што цел на постоење е образование (невладини организации, центри за обука во рамки на стопанството, агенции и сл).

Еверет Реимер (Everett, Reimer, 1971) во своето дело „Училиштето е мртво“ се обидува да ја минимизира улогата на училиштето и учителите во поглед на воспитно-образовните придобивки со образложение дека надвор од него учиме многу повеќе, учиме да зборуваме, да мислиме, да сакаме и да чувствуваме, и сето тоа без учители.

Критиките кои го промовираат концептот на „расшколувано општество“ видно ја разбранувале науката и пошироката јавност иако многу малку

3) Заради ова, Фрер морал да замине од Бразил, подоцна и од Чиле, и своето престојувалиште да го најде во Европа.

резултирале со системски промени во практиката. Многу повеќе придонесле критиките и предлозите на оние кои се обидуваале да ги откријат причините за кризата на училиштето, затоа што училиштето не го дистанцирале од општествениот контекст.

Согласно со обемната теориска анализа на односите помеѓу училиштето и општеството Трнавац (Трнавац, Н., 2005) причините за кризата на училиштето во 20 век ги лоцира во општеството, во училиштето и во науката, а посебно во педагогијата:

- голема побарувачка за образование и експанзија на училиштата;
- недостаток на материјални и други средства за образование;
- постоењето на традиционализам и инерција во училишните системи, бавното приспособување на училиштата на новите промени;
- ригидниот систем на вредности во општеството кое не е во можност да го направи училиштето движечка сила во развојот на ученикот (kums);
- дисбаланс помеѓу она што го нуди образованието и потребите на стопанството (Maßen);
- свртеност на училиштето кон минатото наместо кон иднината, дисбаланс помеѓу развојот на општеството и развојот на училиштето (Tofler);
- недоволна посветеност на педагошката наука кон проучување на врските помеѓу општеството и училиштето.

1.2. Отвореното училиште – модел за надминување на кризата во училишното образование

Отвореното училиште е модел со кој се прави обид за решавање на кризата на традиционалното училиште на конструктивен начин. Творците и приврзаниците на овој модел наместо укинување на училиштето бараат негова реконструкција.

Идејата за отворено училиште не е толку нова. Таа се темели на мислења и идеи за воспитанието кои се создадени уште во хеленистичкиот период, подоцна развиени во воспитната концепција на Ж.Ж.Русо (1712-1778)⁴ и уште подоцна во воспитната концепција на Џон Дјуи (1859-1952)⁵.

Повеќемина теоретичари и практичари од 20 век, приврзаници и промотори

4) Русо се залага за природно и слободно воспитание. Слободата ја спротивставува на анархијата, а воспитниот процес бара да биде спој на она што воспитаникот го сака и она што воспитувачот има намера да го постигне. Основната цел на образованието не треба да биде стекнување на знаења, туку стекнување со методи низ кои ќе може да се стекнуваат знаењата. Русо, во таа насока, ги препорачува набљудувањето, експериментот и заклучокот. (Ж. Ж. Русо, Емил или о воспитану, Знаење, Београд, 1950)

5) Џон Дјуи: Основен принцип врз кој треба да се темели новото училиште е принципот на корисност кој подразбира почитување на детскиот интерес и практичното детско искуство. Воспитните цели и содржини не треба да бидат наметнати од општеството. Целите произлегуваат од детското искуство, а содржините ги избира учителот. (Џон Дјуј за училиштето во неговите дела: Демократија и воспитание, Училиштето и ученикот, Училиштето и општеството, Училиште на иднината)

на отвореното образование (училиште)⁶, ги втемелиле своите концепции за внатрешната организација на училиштето врз претпоставките дека постои општествена солидарност која ги отстранува сите форми на конфликти. Тие се залагаат за радикални програмски, организациски и методски промени во училишното образование по пат на хармонизација на меѓучовечките односи. Без оглед на нивните различни сфаќања за некои прашања во однос на училишното воспитание и образование, претставниците на овој концепт поаѓаат од претпоставката дека училиштето е место за живеење, а не оаза во која децата и младите се подготвуваат за исполнување на животни задачи кои ќе им бидат поставени во иднината. Затоа оваа институција своето воспитно-образовно делување треба, пред сè, да го насочи кон задоволување на потребите и интересирањата на децата, родителите и средината. Односите во училиштето се како и односот на училиштето со други институции и поединци во средината, односи на меѓусебно почитување и соработка.

Корпусот на ставови⁷ во анализираната литература потврдува дека основен принцип на отвореното училиште е хуманизмот: сфаќањето за детето како целовита, полновердна личност, почитување на индивидуалноста на секој поединец, почитување на правото за слобода и правото на избор, но и должност за превземање одговорност за своите постапки. Суштината на односот дете-возрасен во отвореното училиште лежи во соработката, рамноправноста и меѓусебното почитување, а под воспитно-образовна работа подразбираат акт насочен кон задоволување на природните потреби на децата за истражување и откривање. Движењето за отворено образование (училиште) му дава нова смисла и на знаењето. Неговите претставници стекнувањето на знаења го третираат како процес на синтеза на личното искуство и како трансмисија на искуство во време и простор. Овие визионерски погледи и денес се актуелни со оглед на фактот дека во полната нивна смисла сè уште не се реализирани.

Во поглед на глобалната цел на отвореното образование аналитичарите укажуваат дека тешко е да се определи неговата цел, бидејќи неговите приврзаници сметаат дека процесот е цел. Но, бидејќи животот на децата не се набљудува само како средство кое треба да биде жртвувано за некоја конечна цел, туку како важен дел од неа, може да се заклучи дека глобална цел на отвореното образование е на децата да им се овозможи да живеат/се образуваат овде и сега, во училиштето и надвор од него.

Промоторите на отвореното училиште немаат единствена концепција и по однос на воспитно-образовните програми. Единствено им е што зборуваат за богата средина за учење, притоа мислејќи на содржини понудени не само од учебниците, туку и од средината (природна и општествена) во која живеат.

6) Целпи, Е., 1976, Школа без катедре; Илич, И., 1972, Доле школе; Јоргенсен, М., 1989, Школа коју су основали ученици, Лангран, П., 1976, Увод у перманентно образовање; Нил, А., 1979, Слободна деца Самерхила; Бојанин, С., 1990, Школа као болест; Kozol, J., 1973, Free schools; Флер, К., С., 1978, Образовање у друштву; Шимлеша, П., 1977, Узрочи кризе одгојне функције школе.

7) Исто

Моделот на отворено училиште не поседува ниту единствен теориски пристап, бидејќи отвореното образование во себе вклучува бројни карактеристики кои се однесуваат на: положбата на оние кои учат во воспитно-образовниот процес, методичко-дидактичките пристапи, курикулумите, односите на образовните институции со надворешната средина. Прифатлив е ставот на Хил (Hill, B.) дека терминот „отворен“ е идеален за градење на основи кои можат да бидат здрави, но истовремено и многу неодредени. Имајќи предвид дека овој поим во својата суштина носи позитивно значење и асоцира на нешто што не е затворено, не е ригидно и не е конзервативно, вредно е да се внесе во педагошката терминологија и да се тежнее кон градење на модел на отворено училиште. „Да бидеш отворен (зависно од контекстот) значи да не бидеш затворен, ограничен, предодреден, туку слободен, искрен, дарежлив, многу широк, ментално флексибилен, ориентиран кон иднината“. (Hill, B., 1975, стр. 5)

Бирејтер (Bereiter, K.) во својата расправа „Мораме ли да образуваме?“ смета дека само преку отворено образование може да се обезбеди автентичност на процесот, затоа што тоа нуди можност за индивидуален развој, спречување на злоупотребата на правата на децата и овозможување на право за слободен избор. (Според: Radovanović, S., 1997, стр. 57)

Иако теоретичарите се обидуваат да направат систематизација и некаква категоризација на идеите за отворено училиште, евидентно е дека при секој ваков обид се судрувале со недостаток на доследност кога го избирале критериумот според кој ќе ја вршат категоризацијата. Така, на пример, Хил подготвил од критериумот – однос меѓу училиштето и општеството смета дека во рамките на отвореното образование/училиште се разликуваат три „струи“: развојна отвореност, нормативна отвореност и револуционерна отвореност. (Hill, B., 1975) Јован Ѓорѓевиќ категоризирајќи ги училиштата според нивната отвореност кон оние кои се вклучени во процесот на училишно воспитно-образовно делување разликува три модели: отвореност кон учениците, отвореност на училиштето кон општествената средина и отвореност на училиштето кон учениците и општествената средина (Ѓорѓевиќ, J., 1980, стр. 526), притоа заборавајќи на потребата од отвореност кон воспитно-образовниот кадар како клучен фактор во креирањето на квалитетот на училишното образование.

Сепак, многу позначајно е да се определат разликите помеѓу концептот на отвореното училиште и концептот на традиционалното училиште, зашто само така можат да се воочат неговите позитивни вредности.

Познатиот теоретичар Бернштајн⁸ (Bernstein, B.) ги споредува отворените и затворените училишта врз основа на седум категории од кои првите пет ги нарекува инструментални, а останатите две експресивни (види фигура 1).

8) Bernstein, Basil (1924-2000), Британски педагог, социолог и лингвист.

Фигура 1. Разлики помеѓу отвореното и традиционалното училиште

Категории за споредба	Отворено училиште	Традиционално училиште
1. Група на личности кои подучуваат	Наставници, стручњаци, родители, ученици	Наставници
2. Педагогија која се применува	Воспитно-образовни ситуации во кои се истражува и се решаваат конкретни проблеми	Се презентираат готови знаења и решенија, а учениците учат само факти и дефиниции
3. Позиција на наставникот во училиштето	Наставникот соработува со учениците, родителите и надворешната средина	Строго пропишани улоги, неусогласеност со разновидноста на конкретни ситуации
4. Ученици	Создавање на различни интересни групи заради задоволување на интересите, активни креатори на сопствениот развој	Пасивни исполнувачи на задачи
5. Програма за работа во училиштето	Интеграција околу проблеми и нивно проучување од различен аспект	Строго определени содржини распоредени според наставни предмети
6. Партнерство	Отвореност кон семејството и општествената средина	Затворени граници кон надворешниот свет
7. Односи во училиштето	Соработливост	Доминанција и хиерархиска поставеност

Иако оваа категоризација и компарација на карактеристиките на училишното воспитание и образование се критикува заради нејзината шематизираност и симплифицираност, сепак истата е инспиративна за истражување на предностите на отвореното училиште. Денеска истата е многу експлоатирана како теориска подлога за градење на ефективно училиште, како и за определување на подрачјата во кои се мери квалитетот на училишното образование.

Заклучок

Анализата на избраните критички ставови, мислења и расправи посветени на кризата на училишното образование јасно упатува на констатацијата дека 20 век е време во кое научната јавност промовира идеи за посмели реформи кои, според нас, имаат длабоко хуманистичка и актуелни вредност:

- Заложби за поставување на ученикот во положба на субјект (ученикот како автономна личност, негова активна положба во воспитно-образовниот процес, право на избор на содржини, активно учење преку експериментирање, набљудување, творештво, искусствено учење и ученикот како партнер);

- Заложби за оспособување на учениците за доживотно учење;
- Заложби за промена на позицијата на наставниците (доживотно учење, примена на активни методи во процесите на учење и поучување, напуштање на бирократската позиција и градење на авторитет втемелен на компетентност);
- Заложби за намалување на влијанието на државата во креирање на воспитно-образовните курикулуми и зголемување на педагошката автономија на училиштата.

Иако денеска малку се користи терминот отворено училиште, како синоним за успешно училиште, отвореноста на училиштето кон учениците, наставниците, родителите и пошироко кон општествената средина се третира како критериум за мерење на неговиот квалитет.

Слободно може да се констатира дека отвореното училиште како модел или концепт дава можност за надминување на неколку слабости кои повеќе од еден век му се припишуваат на традиционалното училиште.

Од организациски аспект – строга поделеност и одвоеност на задачите на сите оние кои на еден или на друг начин се заинтересирани за развојот и благосостојбата на децата (наставници, раководители, родители, политичари, ученици, стопанственици) и строга вертикална хиерархија.

Од аспект на наставниците – замена на моќта што наставниците ја црпат од формалната позиција и правото само тие да поучуваат, со сопствен авторитет втемелен на стручност, компетентност, отвореност и восхит кон професијата.

Од аспект на учениците – замена на позицијата на учениците од личности кои очекуваат да им бидат сервираны знаења и да бидат обврзани да ги проголтаат истите како парче чоколада, со способни индивидуи да го креираат и живеат сопствениот живот сега и во иднината.

Од аспект на курикулумот – наместо крутост во изборот на содржини, исти содржини и ист дидактичко-методички приод за сите ученици, шаблонизам, формализам и материјализам, отсуство на размена на духовни и материјални добра со средината, воведување на отвореност кон индивидуалните способности, интереси и желби на учениците, но и отвореност за потребите на општеството.

Притоа отвореноста не смее да се сфати како потполна слобода на избор, зашто воспитнието и образовнието по дефиниција се планирани, организирани и систематизирани процеси. Отвореноста на училиштето треба да подразбира флексибилност, концепт и план согласно со општествените дострели и визии кои пак не смеат да противречат на хуманистичките вредности и на дострелите во науките за воспитанието.

Литература

- Bernstein, B. (1972), Open school, open society, во: School and Society, Routledge & K. Paul, The Open University Press, London
- Bernstein, B. (1974), Class, Codes and Control, vol. 1, London
- Djuj, Dz., (1963), Vaspitanje I demokratija, Obod, Cetinje
- Đorđević, J., (1980), Otvorena škola, Vaspitanje i obrazovanje, br. 2-3, Titograd
- Đorđević, J., (1981), Otvorena škola, во: Savremena nastava, organizacijai oblici, Naucna knjiga, Beograd
- Everett, Reimer, (1971), School id Dead, Penquin
- Ilić, I., (1980), Dole škole, BIGZ, Beograd
- Ilić, I., (1985), Pravo na zajedništvo, Rad, Beograd
- Jorgensen, M., (1977), Škola koju su osnovali ucenici, BIGZ, Beograd
- Kums, F., (1971), Svetska kriza obrazovanja, Interpres, Beograd
- Okón, W., (1979), Szkola w społecznasna, K I W, Warszawa
- Piaget, J., (1973), To Understand is to Invent – The future of education, New York
- Puževski, V., (1987), Prema Školi otvorenih vrata, Zagreb
- Puževski, V., (1989), Osnovna škola, pojava, razvoj, perspektive, Institut za pedagogijska istraživanja, OOUR pedagogijske znanosti Filozofskog fakulteta, Zagreb
- Radovanović, S., (1997), Škola I društvena sredina, Institut za pedagogijui andragogiju, Filozofski fakultet u Beogradu, Beograd
- Skager, R., Dave, R. H., (1977) Curriculum evaluation for lifelong education, Pergamon, Oxford
- Трнавац, Д. Недељко, (2005), Школска педагогија I и II – предавања ичланци, Научна књига – Комерц, Београд
- Trnavac, N. (1992), Škola pod lupom, Filozofski fakultet, Beograd
- Tilmann, K. J. (1996), Teorije škole, EDUCA, Zagreb
- Tofler, A., (1975), Šok buducnosti, Otokar Keršovani, Rijeka
- Fend, H., (1980), Theorie der Schule, Munhen-Vien-Baltimor
- Freire, P., (1972), Pedagogy of the Oppressed, Penguin
- Freire, P., (1979), A few notions about the word „concientization“ во: Schooling and capitalism A S ociological reader, Routledge & K. Paul with O.U.P. London
- Hill, B., (1975), What is „open“ about open education, во: Niberg, D., The Philosophy of Open Education, Routledge & K. Paul, London & Boston